

רמז לחנוכה

חכמינו ז"ל קבעו מצוה להדליק נרות חנוכה לפי הסדר הזה: בראשון נר אחד ובשני ב' נרות וכו', צירוף כל הנרות של שמונת ימי החנוכה עולה למנין ל"ו נרות, בנוסף לכך צריך שיהיה נר שָׁמֵשׁ, אך השמש שונה מהנרות חנוכה, כי הנרות יש מצוה של הדלקה בכל יום, משא"כ השמש אין צריך להדליק כל יום, רק צריך שיהיה שמש, ואם ידליק נר גדול אחד עבור שָׁמֵשׁ שיספיק לכל שמונת הימים ברציפות דיו.

יוצא מזה שיש ל"ז נרות, דהיינו אחד שמש ועוד ל"ו של מצוות ההדלקה.

רמז לזה בפסוק הראשון של פרשתנו שיש בו ל"ז אותיות. 'ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר'.

שלא שינו את שמם, לבושם ולשונם

איתא בחז"ל שבני ישראל נגאלו ממצרים בזכות שלא שינו את שמם ולבושם ולשונם (ובמדרש שה"ש מוסיף גם בזכות שהיו גדורים בעריות).

ובפרשתנו, כאשר פרעה מכתיר את יוסף למשנה למלך, מוזכרים כל הדברים הללו לרמז, שמכח עמידתו בנסיון של יוסף הצדיק זכו בני ישראל להישמר בכל אלו, למרות שפרעה ניסה להכשילו בשלושתם.

שמם: 'ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח'.

לבושם: 'וילבש אותו בגדי שש'.

לשונם: 'רק הכסא אגדל ממך, ראה נתת אותך על כל ארץ מצרים', חז"ל מספרים, כי עקב שיוסף שלט גם בלשון הקודש ובוזה היה יותר מפרעה, שידע רק שבעים לשון ולא ידע לשה"ק, לכן זכה למלכות, שכבודה של עם ומלכות היא לשונה, כדאיתא ע"ז. שהרומיים הם עם בזוי מפני שאין לו לא כתב ולא לשון, ולכן פרעה שמו על כל ארץ מצרים, כדי שידבר בשפתם.

עריות: ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע, שדוקא היא זו (חמותו) שניסתה להכשילו).

ברוך שם כבוד מלכותו

דבר זה מרומז בפר' ויחי, ומבואר במס' פסחים נז. שכאשר ביקש יעקב לגלות את הקץ אמרו בניו 'שמע ישראל', וענה יעקב 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' כלומר: ברוך ה' שיש לו עם ששומרים על 'שם לבוש ולשון' ובזכות זה יש לנו קיום לעולם ועד, כי 'שם כבוד מלכותו' ירמזון על ג' הדברים הללו:

'שם' היינו שלא שינו את שמם.

'כבוד' שלא שינו את לבושם, שהבגדים הם כבודו של אדם כדאי' שבת קיג: ר' יוחנן קרא למאניה מכבודתי.

'מלכותו' זה לשונם, כמו שכתבנו לעיל, שכבודה של מלכות היא הלשון.

חלומות פרעה ופתרון יוסף

התורה מספרת שכאשר התעורר פרעה מחלומותיו, 'ותפעם רוחו', ויש להבין למה פרעה נתפחד כ"כ מחלומותיו אלו? וגם למה יאמין לנער עברי שכלל אינו מכיר?

התירוץ: איתא בחז"ל כי פרעה עשה עצמו אלוה ואמר לכל עמו שהוא שולט בעולם, ככתוב 'לי יאור ואני עשיתי', אך כל זה טוב ויפה כל עוד הכל הולך בדרך הטבע, שיכול לטעון שהכל צפוי והכל בשליטתו, ולכן גם העריך מאוד את הטבע והשריש בעמו שהכל הוא טבע, כדאיתא במדרשים.

אך כאשר ראה בחלומותיו דברים משונים היפך הטבע, נתפחד שזה באמת הולך לקרוא, ואז יתפסוהו במערומיו, כי אין לו שליטה בעולם הטבע, ויוכח רמאותו ויפסיד כבודו ושליטתו.

זו גם הסיבה שמאד אהב את פתרונו יוסף, כי שנות רעב ושובע, זה עדיין דברים שאפשר להסביר בדרך הטבע, ואדרבה, ע"י פעולות יוסף הצדיק, שליחו של פרעה, יוכיח עוד יותר כי הוא זה שפתר את בעיות הטבע.

ע"כ כתב לי ידידי הר' אלי גרפינקל שליט"א, מלייקווד

והוספתי, כי לפי"ז אתי שפיר שכאשר נלחם הקב"ה במצרים, עשה זאת באותות ובמופתים, בשידוד מערכות הטבע, ואיתא בחז"ל שאחר כל מכה מהעשר מכות ניסה פרעה להסביר שזה תהליך טבעי, ועי"ז הכביד את לבו עד שנאלץ להודות אצבע אלקים היא, ה' הצדיק וכו'.

ושם איתנו נער עברי

במדרש איתא עה"פ 'ברוך הגבר אשר לא פנה אל רהבים - זה יוסף' וצריך להבין שהרי מהפסוקים משמע ההיפך, שיוסף הצדיק ביקש משר המשקים 'והוצאתני מן הבית הזה' 'כי אם זכר זכרתי' ואף נענש על כך שישב עוד שנתיים בבית הסהר בגלל זה.

ויתכן, כי יוסף הצדיק התחרט על שביקש משר המשקים שיוציאו ויזכירו אל פרעה, וביקש רחמים מהשי"ת כי ישכיח מלב שר המשקים את בקשתו, כדי שלא תבוא ישועתו ע"י ענין של פגם במידת הבטחון, ורמז לדבר שה' שמע תפילתו, שנאמר 'ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו', שיש בזה כפל לשון, שהרי אם 'לא זכר', היינו 'וישכחהו', ואולי זה בא לרמז, דהא ד'לא זכר' הוא משום ש'וישכחהו', היינו שה' השכיח זאת מליבו, כדי שישועת יוסף תבוא באופן אחר.

אכן, כאשר הגיע עת הישועה שלח הקב"ה לפרעה חלומות משונים, ואפי' אז הזכיר זאת שר המשקים באופן מבוזה כדברי רש"י עה"פ 'ושם איתנו נער עברי', שעשה הכל שיוסף לא יכובד כראוי.

וזהו 'ברוך הגבר' שכאשר בטח רק בה', אז נושע.

פני אריה ליי"ש

עם ישראל שרוי באבל כבד על סילוקו של 'אריה ליי"ש' ר"ת רבן של ישראל הרב אהרן יהודה לייב שטיינמן זי"ע ועכ"א, מעשה במשגיח של ישיבה מסויימת שנכנס אליו לשאול בעצתו, שיש בישיבתו בחור שאינו הולך בתלם, וכבר ניסה כל מה דאפשר ועשה כל ההשתדלות לסייע לו אך הבחור עומד בסורו, ועתה נפשו בשאלתו האם מותר לו לסלק את הבחור מן הישיבה? וגם נקב בשמו של הבחור. שאל אותו רבינו: מה שם אמו של הבחור? 'איני יודע' ענה המשגיח.

הרים אליו רבינו את ראשו ואמר לו: עדיין לא אמרת עלי אפילו פרק תהילים אחד ותפילה אחת, וכבר אתה רוצה לסלקו מן הישיבה?

מעשה דומה ברבי מטאלנא זצ"ל

בנר ראשון של חנוכה חל היארצייטי של הרבי מטאלנא זצ"ל, (הרבי מטאלנא זצ"ל היה מספר הרבה פעמים בהתפעלות, כי פעם שאלו בדרך צחות את הרבי מאנטניא זצ"ל מדוע אין עושים שהחיינו לכבוד כניסתו של הצדיק לגן עדן? ענה הרבי מאנטניא: 'אני כבר אסתדר', ואכן כך הוה שנסתלק תיכף אחר שהדליק נר ראשון של חנוכה.

עשה הקב"ה רצון צדיק ואף הרבי מטאלנא נסתלק סמוך אחר הדלקת נר ראשון של חנוכה לאחר שהחיינו.

הרבי מטאלנא הרה"צ ר' יוחנן טברסקי זצ"ל היה ידוע בענוותנותו המופלגת ובאהבת ישראל היוקדת שהיתה בליבו לכל יהודי באשר הוא.

פעם אחת הלך בשעה מאוחרת של לילה ברח' הפסגה שבבית וגן, שם התגורר, וראה בחור ישיבה מסתובב שם הלך ושוב ללא מעש, קרא הרבי לבחור ושאל אותו: מה מעשיך ברחוב בשעה כזו? מדוע אינך ישן? ענה הבחור, כי המשגיח סילקו הערב מן הישיבה עקב מעשה שובבות שעשה, והוא אינו יודע מה לעשות כי אינו רוצה לצער את הוריו, עאכ"כ לא להעירם בבשורה כזאת באמצע הלילה.

תפס הרבי בידו ואמר לו: אני מכיר את המשגיח, בוא איתי אל ביתו ונראה מה לעשות. אמר לו הבחור: רבי, השעה 1 בלילה והמשגיח ודאי ישן. אך הרבי לא שת לדבריו והתחיל לפסוע איתו לעבר הרחוב הסמוך לכיוון ביתו של המשגיח. הבחור נבוך, אך ברירה לא היתה לו, הרבי הישיש פוסע בשארית כוחותיו ועולה איתו את שלושת הקומות שבבנין הדירות, והרבי נוקש על הדלת ואין מענה, אך לא איש כמוהו התיימש, הרבי נקש ודפק יותר חזק עד שכעבור דקות ספורות נשמע הקול מאחורי הדלת: מי שם? 'יוחנן טברסקי, טאלנער רבי' ענה. המשגיח שהכיר את הרבי, לא הבין מה קורה כאן, אך הבין שאין לו ברירה ועליו לפתוח את הדלת.

'סליחה'. ענה המשגיח מאחורי הדלת הנעולה: 'רגע אחד, רק אתלבש משהו ואפתח'.

כעבור דקה פתח המשגיח את הדלת כאשר חליפה על גופו אך הפיג'מות מבצבצות ממנה, על פניו קורי שינה ופניו תמהות על מה ולמה הרבי עקר אותו ממתיקות שנתו?

הרבי הסתכל עליו ואמר: 'רק רציתי לראות את פניך'. הסתובב הרבי והתחיל לרדת בחזרה את המדרגות.

'מה רצית לראות על פני באמצע הלילה? שאל המשגיח 'פנים ספוגות מדמעות' ענה הרבי תוך כדי ירידתו במדרגות: 'זרקת בחור מהישיבה, הוא מסתובב ברחוב, ואתה הולך לישון, הייתי בטוח שאתה יושב עם תהילים, בוכה ומתפלל בדמעות שלישי על הצרה שקרתה, אני מאמין שזה מה שהיית עושה אם הבחור הזרוק היה הבן שלך'.

לא צריך להוסיף, כי למחרת הבחור הוחזר לישיבה, לא לפני שהמשגיח למד לקח איך מרגישים נשמתו של בחור.

פודים את העבד עד עשרה בדמיו

איתא בגמ' גיטין מד. וכן פסק הרמב"ם הלכות עבדים ח א 'המוכר את עבדו לגויים יצא בן חורין, וכופין את רבו לחזור ולקנותו מן הגויים עד עשרה בדמיו', ומחירו של עבד נקבע בתורה על שלשים כסף, הרי שהמוכר חייב לפדותו עד 300 כסף.

בדרך דרוש אפשר, כי לפי"ז, כל אחד מתשעת השבטים שהשתתפו במכירה, היה מחוייב לפדותו עד 300 כסף, הרי שביחד היו צריכים לבזבז 2700 כסף (9*30=2700).

במגפה אחר מעשה קורח מתו 14.700 איש, והמספר תמוה, שכן שאר המגפות היו בהם מספר שקשור לעם ישראל, למשל: במגפה שאחר העגל, 3000 שזה מחצית האחוז של ששים רבוא. ובמגפה על דבר פעור 24.000 שזה 2000 על כל שבט, ובמגפת עכן 36 שזה 3 לכל שבט.

ולפי דברינו דלעיל, נראה כי במגפת קרח מתו 1000 לכל שבט עקב אותה מחלוקת של קורח, ובעת פקדי ופקדתי, נוספו עליהם עוד 2700 על דבר מכירת יוסף, כנגד 2700 כסף שהיה עליהם לפדותו, כאמור. הרי ביחד 14.700.

ונפקדו על זה, במגפה זו דוקא, כי אותה מגפה היתה על ענין המחלוקת, ומכירת יוסף היתה גם ענין מחלוקת בין האחים ליוסף.

מלכות יוסף ופטירת יצחק

במד"ר שמות יח יא נאמר כי יוסף הצדיק יצא מבית הסהר בט"ו ניסן, לפי"ז יוצא כי סמוך לפטירת יצחק אבינו יצא יוסף למלך, שהרי יצחק חי 180 שנה ובן 60 היה בלידת יעקב, ויעקב בן 130 בעמדו לפני פרעה, שזה היה כ-10 שנים אחר שיצא יוסף מביה"ס, (ז' דשובע, ב' דרעב ושנה בדרך ובמצרים).

שפטירת צדיק הדור כיפרה והקיצה ישועתו של יוסף. ויה"ר שפטירת צדיק דורנו תקיין ישועתנו ותעורר גאולתנו בימי חגיגנו אמן.

ברכת מזל טוב

לאחי היקר הרב יצחק פסח קלצקין שליט"א, לרגל נישואי בתו בשעטו"מ עם בן ידי"נ הרב שלמה מינצברג שליט"א בן מורנו ורבנו הגאון הגדול רבי לייב מינצברג שליט"א בעל 'בן מלך' שליט"א אשר מפיו אנו חיים ומבאר תורתו הבהירה והישרה אנו שותים ירוו רוב נחת וקדושה מכל יוצ"ח, זרעא חיא וקיימא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אורייתא, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, הגליון גם מופיע באתר 'לדעת' וכן ניתן לקבלו לאימייל מדי שבוע, המעוניין יכתוב לכתובת דלהלן: maadoney@gmail.com

רעיונות והגיגים בפרשת השבוע מאת הר' ישראל אהרן קלצקין - פרשת מקץ - חנוכה ב' טבת תשע"ז

ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם

ימי החנוכה הם זמן נכון לעשות סיומי מסכת, על פי מה דאיתא בשו"ע או"ח תר"ע ס"ב 'הגה: וי"א שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות בחנוכה... ונוהגים לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם ואז הוי סעודת מצוה', לפי"ז ודאי שבזמן כזה שהיוונים ביקשו להשבית את התורה מישראל, רצוי לעשות סיום מתוך שמחה ואז ודאי יהיה סעודת מצוה בחנוכה למהדרין.

ולפני כשלושים שנה, שמעתי את ידידי הגה"ח הרב אברהם דוד מנהיים שליט"א אב"ד בוטשאט לייקווד, שאמר דרשה בימי החנוכה בישיבה שלמדנו, בהדרן על סיום מסכת. ובישיבות כידוע, סיום מסכת הוא דבר נדיר, תיבל דבריו עה"פ 'ויהי מקץ' בדרך צחות: 'ויהי' אין ויהי אלא לשון צער, 'מקץ' הוא לשון סוף היינו מתי זוכים לעשות סיום מסכת, 'שנתיים ימים' שלוקח שנתיים עד שזוכים סוף סוף לסיים מסכת, והסיבה לכך? 'ופרעה חולם' חולמים במקום ללמוד.

ושם אתנו נער עברי

פירש"י ששר המשקים כינהו בלשון ביזיון, 'נער' שוטה, 'עברי' אינו מכיר לשונו, 'עבד' אינו ראוי למלוך. ומוסיף רש"י על כך: 'ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה'.

לפי"ז יתכן לתרץ קושיה על הפסוק בסוף פרשת וישב 'ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו', שלכאורה הוא כפל לשון, לא זכר, היינו שכח?

והנה מצאנו בפרקי אבות 'כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחבב בנפשו, שנא' רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, וכו' אינו מתחבב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו.

לפי דברי רש"י בפרשתנו, שמוכיח כי שר המשקים פעל מתור רשעות וצרות עין, מסתבר לומר כי לכן התורה כופלת את לשונה לומר, כי שר המשקים, לא רק שלא זכר את יוסף ובקשתו, אלא ישב והשכיחם מלבו.

(ולפרפרת: הפסוק 'ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו' גי' 2171, 'ארור רשע שאין טובתם שלמה' גי' 2171 עה"כ).

להשכיחם תורתך ונס פך השמן

ע"פ הנכתב לעיל, אפשר לקשר הפרשה לענינא דיומא, שאנו אומרים בימי החנוכה בברכת על הניסים: 'בימי מתתיהו... כשעמדה עליהם מלכות יון הרשעה להשכיחם תורתך' שרצון היוונים לא היה רק שלא נזכור את התורה, רק שנשב ונסירים מליבנו ונשכחם, ועי"כ נתחייב בנפשותינו.

ומידה כנגד מידה עשה הקב"ה נס ע"י פך שמן זית, שהרי שמן זית הוא סגולה לזכרון כדאיתא הוריות יג: א"ר יוחנן כשם שה"זית" משכח לימוד של שבעים שנה, כך 'שמן זית' משיב לימוד של שבעים שנה, וסמל לזה היה נס פך השמן דוקא, ונס זה אנו חוגגים מידי שנה (בנוסף לכך, ששמן זית משמש למאור למנורה המסמל תורה שהרוצה שיחכים ידרים)

(ולפרפרת: יון נקבץ עלי גי' 418, זית גי' 418 עה"כ, שמן זך ג"כ גי' כנ"ל. גם גימ' חי"ת מרמז לשמונת ימי החנוכה).

האלוקים יענה את שלום פרעה

כאשר סיפרו שר המשקים והאופים ליוסף הצדיק כי חלמו חלום ופותר אין אותו, ענה להם יוסף 'הלא לאלוקים פתרונים'. גם לאחר ששמע את החלום ענה לכל אחד מהם 'זה פתרונו'. אך כאשר פרעה סיפר ליוסף את שחלם חלום ודרש פתרון, לא הזכיר יוסף דבר וחצי דבר על 'פתרון' החלום, רק אמר: 'אלקים יענה את שלום פרעה', קודם ששמע את תוכן החלום, ואילו אחר ששמע החלום, אמר: 'אשר האלקים עושה הגיד לפרעה'. ללא איזכור 'פתרון'.

ונראה ההבדל ביניהם, כי בסריסי המלך היה החלום גילוי בלבד על העתיד להתרחש איתם, ולא היה בידם אפשרות לשנות משהו, וכל זה אירע רק כדי ששר המשקים ימליץ אח"כ לפרעה על יוסף כפותר חלומות.

משא"כ בחלום פרעה, החלום לא היה בו ענין לספר לפרעה את העתיד להתרחש, אלא מה עליו לעשות בנידון להציל את עמו מחרפת רעב, כיון ש'לב מלכים ושרים ביד ה'', ממילא לא היה כאן ענין של פתרון החלום רק ענין של 'שלום פרעה' ושלום עמו.

ועתה ירא איש נבון וחכם

בזה שכתבנו לעיל יתורץ גם מה שהקשה ידידי הג"ר אברהם יצחק קרישבסקי שליט"א, שפרעה שאל רק פתרון חלומותיו, ואילו יוסף ממשיך אח"כ לתת עצות מיוזמתו 'ועתה ירא איש חכם ונבון' וכו', בלא שנשאל על כך כלל.

אך לפי דברינו אתי שפיר, שכל עצם החלומות של פרעה לא היה לצורך גילוי על העומד להתרחש, כי אם הוראה משמים מה המעשה שעליו לעשות כדי להציל את עמו, (ובעיקר, לגרום ליעקב ובניו לירד מצרימה).

ויתן לו את אסנת

מצרים נוכחו לדעת כי יוסף הצדיק שומר את עינו מלהביט היכן שאין ראוי להביט, ולכן זכה יוסף שלא תשלוט בו עין רעה כפי שנתברך בברכות יעקב אביו, מידה כנגד מידה 'בן פורת יוסף בן פורת עלי עין' מפני ש'בנות צעדה עלי שור' וכפי שפירש רש"י בויחי, שבנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביופיו (ויוסף המשיך לשמור את קדושת עינו מלהביט בהן).

ואפשר להוסיף בדרך צחות: כי בחודשי הקיץ זקוקים העינים לשמירה יתירה, ואפילו פרעה הסכים עם כך ככתוב 'ויתן לו את אסנת' 'א"ת' ר"ת אלול תשרי, שכל איש ישראל מתעורר בימות התשובה הללו להתחזק בזה, 'אסנת' ניסן אייר סיון תמוז, שהם חודשי הקיץ הזקוקים לשמירה יתירה, ויוסף הצדיק נשמר בהם ביותר, ועדיין נשאר חודש אב שאינו כלול בזה ובחודש זה שהם ימי בין הזמנים ללומדי התורה, צריך כ"א להתגבר אז, לשמור את עינו כדי שאותם עינים יוכלו להמשיך בישיבה לראות את אותיות התורה הקדושה והמאירה.

הרה"ח ר' יוסף דב הכהן כ"ץ שליט"א מלייקווד, אמר לי, כי אסנת ר"ת ניסן אייר סיון תמוז, ומזה נולד הרעיון לוארט זה, חן חן לו.

וַיַּחַפֵּשׂ בַּגְּדוֹל הַחֵל וּבִקְטָן כְּלֵה

ובמדרש: בגדול החל זה שמעון ובקטן כילה זה בנימין, ולמה בדק רק את שני אלו? אמר לי אחי הרב דוד קלצקין שליט"א, בשם מהרי"ל דיסקין זיע"א כי האחים טענו ליוסף בק"ו: הן כסף אשר מצאנו באמתחותינו השיבנו וכו', ויוסף השיבם: אמת בפיכם, אך על שנים ממכם אין הק"ו חל, שהרי בנימין לא בא בתחילה למצרים כלל, ושמעון נאסר ולא חזר אתם, לכן בדק רק את 2 אלו שעליהם לא שייך טענת הק"ו.

ומרומו זה בטעמי המקרא: וַיַּחַפֵּשׂ זקף גדול, היינו, שלא בדק אצל הבכור רק זקף את הגדול הבא אחריו, בַּגְּדוֹל הַחֵל מוטעם במונח קטן, שגם כשחיפש אצל הגדול ידע כי הגביע באמת מונח באמתחת הקטן בנימין, (וכדברי רש"י שביאר, כי לא חיפש רק אצל בנימין כדי שלא ירגישו שהוא יודע היכן הוא ויחשדוהו שהוא הטמין)

שבת מילה חודש

דרש ידי"ג הרה"ח ר' אורי בין שליט"א, מלייקווד: שלשה דברים אלו שהיוונים ביקשו לעקור מבני ישראל, שבת מילה חודש ר"ת שמח כי עיקר עבודת ה' היא לעשות המצוות מתוך שמחה כדכתיב בפרשת התוכחה דברים כח מז כי כל הצרות יבואו תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב'.

והוספתי לזה כי אכן מצאנו בשלשה דברים אלו (שבת, מילה וחודש) ענין מיוחד של שמחה, כדלהלן:

שבת קודש: אחד מעיקרי מצוות השבת, היא השמחה כידוע, עד כדי כך שנפסק להלכה כי אפילו מי שמת לו מת בשבת אסור לו להיות עצב עד מוצש"ק.

מילה: אמרו חז"ל 'כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה, דכתיב תהלים קיט קסב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, עדיין עושין אותה בשמחה.

חודש: איתא בהלכה עושין שמחות וריקודין בקידוש החודש דוגמת שמחת נישואין, ובמו"כ מקדשין אותה דאז שורין בשמחה, אבל לא במוצאי תשעה באב או שאר תענית.

אכן זו היתה כוונת היוונים לעקור כל סממני השמחה, לכן אנו אומרים בימי החנוכה פעמיים בכל יום את הפרק 'מזמור שיר חנוכת הבית' שהוא ר"ת שמח"ה.

מזמור שיר חנוכת הבית

תחילתו של המזמור נסוב על חנוכת הבית ולכן הוא נאמר בימי החנוכה.

סופו של המזמור הוא: למען יזמרך כבוד ולא ידום, ודרשו חז"ל במסכת מגילה קורא את המגילה בליל פורים ושונה אותה ביום שנאמר למען יזמרך כבוד ביום, ולא ידום בלילה.

הרי לנו כי מיד בסוף ימי החנוכה שאגרנו אורות לחורף, עלינו כבר להתכונן לקראת החג הבעל"ט, הוא חג הפורים.

ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו

עפ"י סדר הפסוקים, משמע לכאן שיש קשר בין הדברים, שבגלל שיוסף הכירם, לכן התנכר אליהם, אך כיון שהם לא הכירוהו, זכר להם את החלומות, וצריך הסבר.

בתחילת פרשת וישב עה"פ 'בן זקנים' כתב רש"י דברי חז"ל כי פני יוסף היו דומים לפני אביו, ומסתבר שכיון שכעת כבר היה עם חתימת זקן, הרי שדמה לאביו עוד יותר.

והנה דרך העולם, שהפוגש בחבירו שלא ראהו שנים רבות, הרי, אם יפגשהו במקום שישתבר לפוגשו שם, יש סבירות גבוהה יותר שיזהה אותו, אך אם המקום והסיטואציה רחוקים מן המציאות המסתברת, לא יעלה על דעתו כי זה חבירו ויקשה עליו לזהותו.

יוסף סיפר אז את חלומותיו לאחיו, ובעצמם הבינו בפירוש כי הוא עומד להפוך למלך שישתחוו לו וכו', גם ידעו האחים כי מכרו אותו לסוחרים שהיו בדרכם למצרים, הרי שאם היו שמים קצת על לב שאולי יש שמץ אמת בחלומותיו, היו בנקל מזהים כי הוא אחיהם שחיו איתו י"ז שנים באותו בית ופניו דומים לפני אביהם.

הדא הוא דכתיב, ויכר יוסף את אחיו, למרות 22 שנים שחלפו, לכן התנכר אליהם, כי הם לא הכירוהו, משמע לא האמינו אפי' אמונה קלושה כי יתכן ובאמת ימלוך, ממילא ויזכור להם את החלומות, היינו שזכר שסיפר להם זאת, אך גם הבין כי חלומותיו לא עשו עליהם שום רושם, והם עדיין עומדים בניכורם אליו.

רק אח"כ כשראה כי מתחרטים הם על המכירה ואמרו אבל אשמים אנחנו, החל להתרכך אליהם.

ויקח מאתם את שמעון ויאסר אותו לעיניהם

בפשטות, הא דאסר את שמעון דוקא, כי ראובן הבכור לא היה חלק מהמכירה וניסה להצילו, והבא אחריו הוא שמעון. ורש"י הביא מב"ר כי שמעון הוא שהשליך את יוסף לבור.

רעיון נפלא חידש ידידי הרב אברהם היינמאן מלייקווד דאיתא במדרש שהאחים דנו את יוסף בבית דינם ופסקו לו מיתה, וקשה, הלא אחים פסולים לדון? אלא שקודם מתן תורה לא נחשבו אחים רק מן האם, ויוסף היה אח מן האב.

ועוד איתא במדרש שאחר מעשה שכם נשא שמעון את דינה לאשה, וקשה, הלא אחותו היא מאב ומאם? זה מתורץ ע"פ היונותן בן עוזיאל שאומר עה"פ 'ואחר ילדה בת' שדינה נתעברה בן ורחל בת, ונתחלפו אח"כ במעיהן, שדינה עברה מרחמה של רחל ללאה ויוסף מלאה לרחל.

ושמעון נשא את דינה, כי לא חישה כאחותו, שחישב ע"פ תחילת ההריון, והיא בת רחל. אך אם בתר תחילת העיבור אזלינן, הרי לשיטתו, יוסף אחיו גם מהאם, שהרי תחילת עיבורו של יוסף בלאה, ומנוע היה שמעון מלדון את יוסף. לכן אסר דוקא אותו כי שמעון דנו בלא שהיה מוסמך לכך.

מזל טוב מעומקא דליבא

לאחי החשוב הרה"ג ר' יצחק פסח קלצקין שליט"א וב"ב, לרגל הולדת נכדו הבכור, יזכה לרוב נחת דקדושה ממנו ומכל יוצ"ח ברכה בדומה אקדיש לידדי תלמיד שיעורנו ב'קול אריה' הרב ברוך דבורקס הי"ו ולגנ"ב להולדת הבן, יזכה לגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט. הגלין גם מופיע באתר 'לדעת' וכן ניתן לקבלו לאימייל מדי שבוע, המעוניין יכתוב לכתובת דלהלן: maadoney@gmail.com

מעדני הפרשה - מקץ

על היאור – על שפת היאור

בחלום פרעה כתיב 'ופרעה חלם והנה עמד על היאור', אך כאשר פרעה מספר את חלומו ליוסף, כתיב, 'בחלומי הנני עומד על שפת היאור', וצ"ל למה שינה בלשונו? ונראה כי על היאור הכוונה בתוך היאור, שכך אכן עשה כל יום שהיה נכנס לתוך היאור לעשות צרכיו, כפי דברי המדרש. אך פרעה התבייש לספר על כך, ולכן אמר ליוסף 'על שפת היאור', כאדם המטייל. ושמעתי שזה מרומז בפסוק: עדות ביהוסף שמו, בצאתו על ארץ מצרים, שפת לא ידעתי אשמע. שיוסף שמע שפת במקום על היאור.

על השנות החלום אל פרעה פעמיים.

כאשר סיים יוסף הצדיק לפתור את חלום פרעה, הוסיף יוסף עצה טובה, ועתה ירא פרעה ויפקד פקידים וכו' ושאלני הג"ר אברהם יצחק קרישבסקי שליט"א, הרי פרעה ביקש ממנו לפתור החלום אך לא ביקש ממנו לתת עצות?

ונראה כי העצה שיעץ לו היא חלק מפתרון החלום, וזה מדויק בפסוק, שאמר לו, ועל השנות החלום אל פרעה פעמיים, פירוש, יש כאן 2 דברים. א. 'השנות החלום', ב. 'אל פרעה' דוקא ולא אל אחד מן השרים (שלכאורה המילים אל פרעה מיותר). ועל זה פתר לו כסדר, א. על השנות החלום, הפתרון הוא, כי ממחר האלוקים לעשותו, ב. אל פרעה דייקא כי עליך מוטל התפקיד לקחת אחריות על כך ולהפקיד פקידים וחמש את כל הארץ.

בין חלום יוסף לחלום פרעה

יוסף אמר לפרעה, על השנות החלום אל פרעה פעמיים כי נכון הדבר מעם האלוקים וממחר האלוקים לעשותו. ונשאלתי השבוע, והרי יוסף גם ראה את חלומו פעמיים, ובכל זאת ארץ י"ג שנים עד שנתקיים? ונראה ליישב בכמה אופנים. א. פרעה חלם בלילה אחד בסמיכות והרי זה כחלום אחד רק כפול, משא"כ ביוסף שהיה פסק זמן, כפי שמשמע בפסוקים. ב. פרעה חלם אותם חלומות פעמיים רק בשינוי קל, פעם פרות ופעם שיבילים, משא"כ יוסף חלם שני דברים שונים, בראשונה ראה רק את האחים ובשניה נתוספו אביו ואמו (השמש והירח). ג. ביוסף היה החלום האחד על המציאות ע"פ האדמה ואילו בחלום השני הסכמה ממערכות השמים, משא"כ בפרעה ששניהם היו המציאות על הארץ.

פטירת יצחק ומלכות יוסף.

איתא במדרש רבה שמות יח יא כי יוסף הצדיק יצא מבית האסורים בט"ו ניסן, (וזה חולק על המדרש שבראש השנה יצא) ונראה שיש כאן אור נפלא. שהרי מצינו בפר' תולדות שאברהם אבינו נסתלק רק כאשר גדלו הנערים, היינו שלמרות שהנהגה עברה לבנו יצחק, הרי שהסתלקותו היתה רק כאשר יעקב הממשיך כבר היה גדול וראוי להנהגה. ונראה שכך היה גם בפטירת יצחק, שכן יצחק חי 180 שנה, ויעקב נולד כאשר היה יצחק בן 60 שנה, ויעקב עמד לפני פרעה כשהוא בן 130, ויוסף יצא מבית האסורים למלוך כעשר שנים קודם לכן, (7 שנות שובע, ושנתיים רעב, ובנוסף משך הזמן שחזרו האחים לאביהם וירידתם למצרים, הרי כעשר שנים). הרי שיצחק נפטר באותה שנה, ויצחק נפטר בט"ו ניסן, (כאשר נתבשר אברהם אבינו על לידת יצחק היה א דפסח כדכתיב ומצות אפה ואז נתבשר כי למועד הזה כעת חיה ולשרה בן, ושלושת האבות נפטרו ביום לידתם שצדיקים הקב"ה ממלא שנותיהם מיום ליום כדאיתא ברש"י, הרי שיצחק אבינו נפטר באותו יום שיוסף יצא מבית האסורים, דהיינו ההנהגה עברה ליעקב כאשר יוסף הממשיך היה מוכן להנהגה, והוא נפלא.

ויאמר אליהם מרגלים אתם.

מרגלים ר"ת מאמי רחל גנבתם לאורח ישמעאלים מכרתם. (שמעתי) ונ"ל עוד אופן: מאבי רבי גנבתם לאורח ישמעאלים מכרתם.

וישאו את שברם על חמוריהם - והאנשים שולחו המה וחמוריהם.

צריך להבין מה התורה מדגישה לנו 'על חמוריהם' וכן המה וחמוריהם? מה ענין החמורים לכאן? ונראה לומר, כי השבטים ודאי נזהרו מאוד מחשש גזילה, וחז"ל מספרים לנו כי חמורו של רבי פנחס בן יאיר לא הסכים לאכול שעורים של טבל, א"כ גם כאן, ודאי היו החמורים צריכים להתנגד לזוז ממקומם, כאשר על גבם נשאו כסף שאינו שלהם, אך למרות שיוסף נתן להם הכסף במתנה, היו ודאי החמורים מרגישים שמשוהו לא כשורה בזה, אך כיון שהיה זה חפץ ה' מדגישה התורה שהם הלכו. אמנם בפעם השניה, כבר סרבו החמורים לזוז, כי היה הגביע והעלילה, ולכן, והאנשים שולחו (בכפיה) המה וחמוריהם.

מעדני הפרשה - חנוכה

שירות ותשבחות בסעודות מצוה בחנוכה .

איתא בשו"ע סי' תר"ע ס"ב: הגה ויש אומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות בחנוכה, משום דבאותן הימים היה חנוכה המזבח, ונוהגין לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם, ואז הוי סעודת מצוה.

ולהבין הענין שאמירת השירות ותשבחות הופכין אותה לסעודת מצוה בחנוכה דייקא, הסביר בני ר' נפתלי הי"ו ע"פ הגמ' מנחות צז. בזמן שביית המקדש קיים מזבח מכפר על אדם, ועכשיו שאין בית המקדש קיים שולחנו של אדם מכפר עליו.

כמו"כ אמרו חז"ל ג' שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מזבחי מתים וכו', אבל ג' שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משלחנו של מקום ברוך הוא, שנא' יחזקאל מא וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. אבות ג' ג' (וסימנך ג שאכלו – אבל ג שאכלו)

עפי"ז מובן היטב, שכיון שהסעודות הם זכר לחנוכה המזבח, הרי שרק סעודה שהיא מכפרת כמזבח עם שירות ותשבחות וד"ת שאז היא כשלחנו של מקום, היא סעודת מצוה כי היא ראויה להיות זכר לחנוכה המזבח שכיפר עלינו.

והוספתי לזה פרפרא, שהאות יוד מרמזת על קדושה ותורה (אין דבר שבקדושה פחות מעשרה), ועתה אם נכניס את האות י' ל'מאכל' יהפוך למיכאל, שהוא המלאך העומד ומקריב לפני הקב"ה, וזהו הכוונה שלחנו של אדם מכפר עליו.

וטבוח טבח והכן

ובאותו ענין, רמז על קצת מצוה בסעודות החנוכה מפרשתנו, כתיב שיוסף אמר לאשר על ביתו 'וטבח טבח והכן' טמון כאן אותיות חנוכה. (שמעת').

כי הובאו בית יוסף

הקושיה הכי ידועה של הבית יוסף היא על חנוכה (שכבר נשאלה ע"י המרדכי מאות שנים לפני ה"י), אכן, בפרשתנו מוזכר פעמיים שמו הק', ויראו האנשים כי הובאו בית יוסף. ולית מילתא דלא רמיזי באורייתא.

וחשך זו מלכות יון

איתא במדרש כי ד' הגלויות מרומזים בכריאת העולם בפסוק בראשית א והארץ היתה תהו זו מלכות בבל, ובהו זו מלכות מדי, וחסך זו מלכות יון, ע"פ תהום זו מלכות אדום הרשעה. היוונים גזרו על מילה, חודש, שבת, וביקשו מבני"י כתבו לכם על קרן השור אין לנו חלק באלוקי ישראל רח"ל. וזה מרומז באותיות חשך, ח' ימי מילה, חודש, ש' שבת, כ' כתבו לכם על קרן וכו'. אפשר באופן אחר: וחשך ר"ת וביום השמיני ימול בשר ערלתו, חודש, ש' שבת, כ' כתבו לכם על קרן וכו'.

זאת חנוכה – הדליקו את הנר .

בפרק במה מדליקין: שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה, עשרתם, ערבתם, הדליקו את הנר. הנה ידוע כי ערב שבת עם חשיכה זהו זמן של תשובה. א. משום שבאמירת ויכולו אנו מעידים על הבורא והבריאה, והעדים צריכים לשוב בתשובה קודם שמעידים. ב. דאיתא במדרש שבער"ש שמע אדם הראשון מבנו קין שה' קיבל את תשובתו, ושכ אף הוא בתשובה על חטא עץ הדעת ופתח ואמר מזמור שיר ליום השבת.

ואפשר בדרך רמז: שצריך אדם לעורר את בני ביתו בער"ש עם חשיכה להרהר בתשובה, כמו בג' זמנים בשנה שהם זמני תשובה: עשרתם מלשון בעשור לחודש יוה"כ, ערבתם מלשון ערבה הושענא רבא, הדליקו את הנר היינו זאת חנוכה.

לזיכוי הרבים, אנא הדפיסו מס' עותקים והניחו אותם בביהכ"ס בו הנכם מתפללים. כמו"כ אם תמצאו מקור לאחד מן הרעיונות המובאים בזה או אם יש לכם הערה וכדו' וכן כל המעוניין לקבל גליון זה באימייל יכתוב לי בכתובת הנ"ל ויקבל מידי שבוע הגליון על הפרשה.

maadoney@gmail.com

לע"נ הרה"ח ר' ישראל צבי ב"ר יעקב גרשון ז"ל קעניג, נלב"ע במיטב שנותיו בירושלים בש"ק כ"ג כסלו תשע"ו.